

Samen impact maken

Duurzaam en gezond eten voor & door iedereen

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

HAS
green
academy

Colofon

Report: 2794

Projectnummer: REK25008

Versie: final

Reviewed door: Olaf Hietbrink (Wageningen Social & Economic Research)

Gekeurd door: Mark Bouwens (Wageningen Food & Biobased Research)

Uitgevoerd door: Wageningen Food & Biobased Research, Wageningen Social & Economic Research en HAS green academy

Gefinancierd door: TKI Agri&Food / TKI Tuinbouw&Uitgangsmaterialen

Dit rapport is: Openbaar

All rights reserved

Deze rapportage is verkrijgbaar via <https://doi.org/10.18174/709572>

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Wageningen Food & Biobased Research, als vertegenwoordiger van de uitvoerende partijen, is het niet toegestaan om:

- a dit gezamenlijk opgestelde rapport gedeeltelijk openbaar te maken of op een andere wijze gedeeltelijk openbaar te maken;
- b dit rapport te gebruiken voor het doen van claims, het voeren van juridische procedures, voor (negatieve) publiciteit en voor werving in meer algemene zin;
- c de naam van Wageningen Food & Biobased Research, Wageningen Social & Economic Research en HAS green academy in een andere betekenis te gebruiken dan als auteur van dit rapport.

Het onderzoek dat in dit rapport is gedocumenteerd, is op objectieve wijze uitgevoerd door onderzoekers die onpartijdig handelen ten opzichte van de opdrachtgever(s) en sponsor(s).

Auteurs

Nicole de Wit - Wageningen Food & Biobased Research

Herman Peppelenbos – HAS green academy

Marleen Onwezen – Wageningen Social & Economic Research

Marjolijn Bragt – Wageningen Food & Biobased Research / HAS green academy

Foto's

Shutterstock

T.W. van Urk / Shutterstock.com (p. 13)

Vormgeving

Monique Chermin dtp & vormgeving

© 2026 Wageningen Food & Biobased Research, instituut binnen de juridische entiteit Stichting Wageningen Research.

Postbus17, 6700 AA Wageningen, Nederland,

T + 31 (0)317 48 00 84

E info.wfbr@wur.nl

www.wur.eu/wfbr

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand van welke aard dan ook, of verzonden, in enige vorm of op welke manier dan ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of anderszins, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor onjuistheden in dit verslag.

Inhoud

Colofon

Inleiding

Route- en kansenkaart Samen impact maken

1 Eigenaarschap

2 Samenwerking

3 Instrumentarium

4 Kennisopbouw

5 Aanbevelingen

6 Eindconclusie

7 Uitgevoerde activiteiten en analyses

7.1 Enquêtes (bijlage A)

7.2 Deskstudies (bijlage B)

7.3 Interactieve bijeenkomsten stakeholders (bijlage C)

Inleiding

Een voedselomgeving die bijdraagt aan een duurzamere en gezondere samenleving zou prioritair moeten zijn om de kwaliteit van leven in Nederland te bevorderen, gezondheid van mensen te verbeteren en langer gezond leven te bevorderen. De realiteit is echter weerbarstiger.

Het primaire doel van deze rapportage is inzichtelijk te maken welke belemmeringen en kansen er zijn voor het realiseren van gezamenlijke initiatieven en projecten om de transitie naar een gezondere en duurzamere samenleving te versnellen. De aanleiding hiervoor was de observatie dat er binnen de Kennis en Innovatie Agenda in missie 4D geen tot zeer beperkt onderzoeksprojecten van de grond lijken te komen op het gebied van gezonde voedselomgeving en lange-termijn consumentengedrag.

De uitgevoerde analyse maakt eveneens inzichtelijk of en hoe relevante stakeholders uit bedrijfsleven, overheid, publieke organisaties en kennisinstellingen kunnen worden verbonden, zodat

- kennis, ervaringen en belangen tot een gebundelde actie komen.
- gezamenlijke agendering, actie en impact ontstaat.
- alle belangen en verdienmodellen in acht worden genomen.

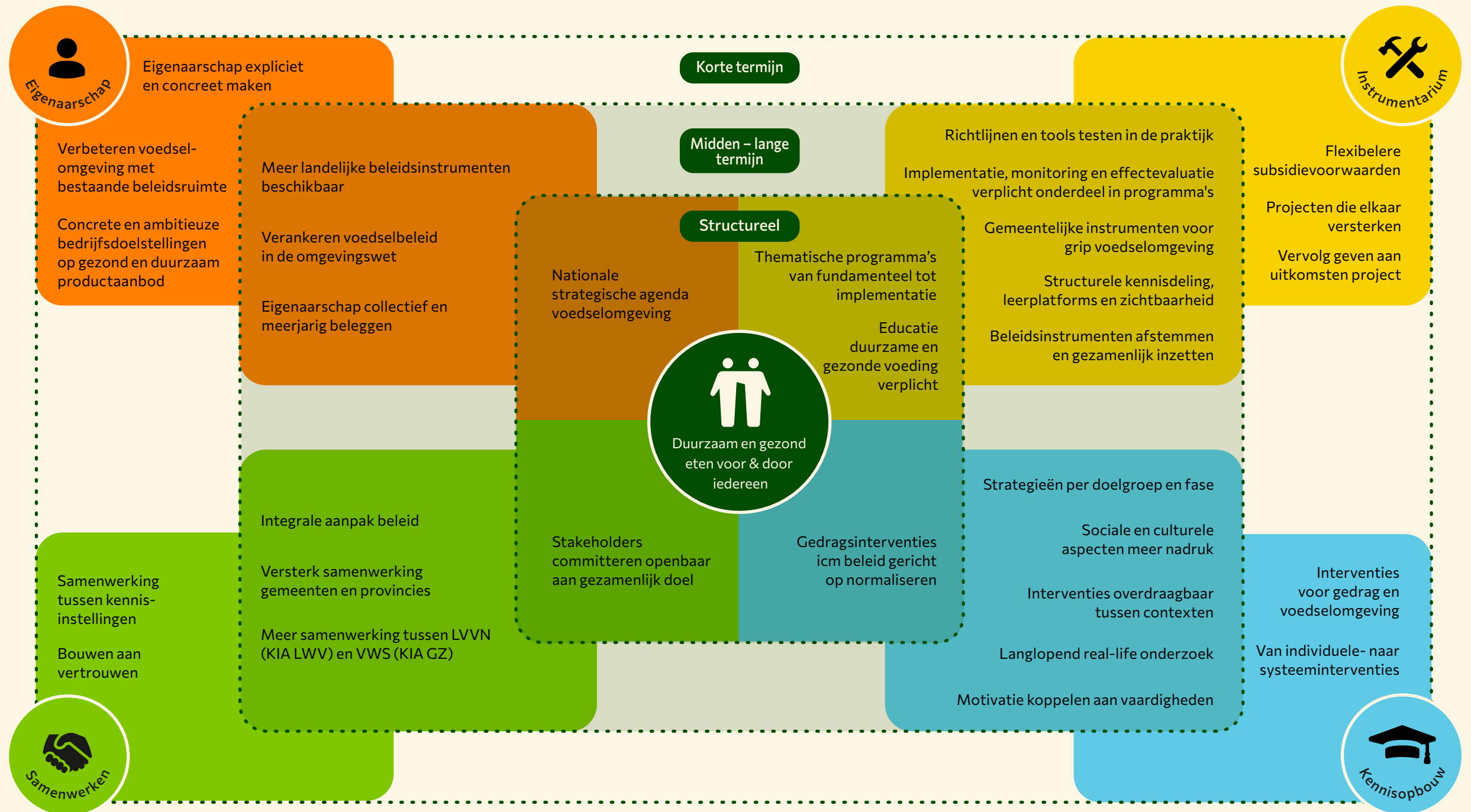
De kernadviezen die hieruit voortvloeien vormen de start van dit document en geven routes en kansen voor de korte, middellange termijn en structurele kansen voor de 4 geïdentificeerde hoofdlijnen, **Eigenaarschap, Samenwerking, Instrumentarium** en **Kennisopbouw**.

Deze analyse laat zien dat in gezamenlijkheid een duurzamere en gezondere samenleving kan worden gerealiseerd. Ook zijn er voorbeelden van enkele concrete aanbevelingen geformuleerd.

Route- en kansenkaart Samen impact maken

Duurzaam en gezond eten voor & door iedereen

1 Eigenaarschap

De Route- en Kansenverkenning maakt duidelijk dat het ontbreken van expliciet eigenaarschap een van de belangrijkste belemmeringen vormt voor gezamenlijke projecten en initiatieven, en de beoogde versnelling richting een gezondere en meer duurzame samenleving. Hoewel alle partijen het belang van gezonde en duurzame voedselomgevingen en langdurig consumentengedrag onderschrijven, blijft onduidelijk wie verantwoordelijk is voor resultaten, opvolging en opschaling. Eigenaarschap wordt vaak impliciet verondersteld, maar zelden concreet belegd. Dit leidt tot versnippering, beperkte implementatie en monitoring, en een gebrek aan continuïteit na afloop van projecten.

De voorgestelde Route- en kansenkaart biedt concrete adviezen die kunnen leiden tot meer, betere en afgestemde initiatieven en projecten op het gebied van gezondere en duurzamere voedselomgeving en lange-termijn consumentengedrag. Belangrijke kernvragen staan echter nog grotendeels open: waar landt de route, wie neemt het voortouw in vervolgstappen en wie borgt de resultaten op de langere termijn? Deze onzekerheid onderstreept de noodzaak van een nationale agenda voor gezonde en duurzame voedselomgevingen en voor lange termijn consumentengedrag. Zo'n agenda zorgt voor goede samenhang en prioritering en faciliteert het organiseren van collectief eigenaarschap.

Daarnaast laat de verkenning zien dat de ervaring is dat het thema voeding & gezondheid structureel tussen beleidsdomeinen en bestuurslagen in valt. Op nationaal niveau is de regie versnipperd tussen onder andere VWS en LVVN. Op lokaal

en regionaal niveau ervaren gemeenten en regio's onzekerheid over hun mandaat en handelingsruimte, terwijl provincies voedsel en gezondheid lastig kunnen positioneren binnen hun primaire verantwoordelijkheden voor ruimtelijke ordening en economie. Deze bestuurlijke gelaagdheid maakt dat eigenaarschap niet vanzelf ontstaat, maar actief moet worden georganiseerd.

Private partijen zijn essentieel voor implementatie en opschaling, maar hun deelname is sterk afhankelijk van de mate waarin onderzoek en transitie aansluiten bij de strategische koers en groeiperspectief. Samenwerking wordt daarbij niet zozeer beperkt door gebrek aan ambitie, maar door onduidelijkheid over de wederzijdse waarden en rollen. Steeds vaker is het een strategisch uitgangspunt voor bedrijven dat groei binnen gezonde en duurzame productcategorieën plaatsvindt. Het is belangrijk dat bedrijven en brancheverenigingen in de voedselsector concrete en ambitieuze doelstellingen formuleren op gezonder en duurzamer productaanbod en hierover openbaar rapporteren. Daarnaast is eigenaarschap van private partijen essentieel voor het doorvertalen en implementeren van nieuwe inzichten uit onderzoek. Voor deelname aan onderzoek is het belangrijk dat het onderzoek pre-competitief is, maar wel leidt tot concrete, toepasbare inzichten. Product-gebonden implementatie vindt vanwege concurrentieoverwegingen vaak in eigen beheer plaats.

Versnelling is alleen mogelijk wanneer eigenaarschap expliciet, collectief en meerjarig wordt belegd. Een landelijke, gezamenlijke agenda kan hierbij fungeren als verbindend kader waarin duidelijke afspraken over implementatie, opschaling, rollen,

verantwoordelijkheden en financiering helder zijn vastgelegd en waarin nationale, regionale en lokale actoren elkaar versterken. Zonder deze explicitering blijft de Route- en kansenkaart vooral richtinggevend; mét eigenaarschap kan zij uitgroeien tot een effectieve hefboom voor maatschappelijke transitie.

2 Samenwerking

Een krachtige samenwerkingsstructuur vraagt om sterkere en betere afstemming tussen kennisinstellingen en integrale overleggen waarin academie, financiers en publieke én private partijen elkaar op thema's ontmoeten. Op dit moment worden projecten en initiatieven vaak onafhankelijk van elkaar uitgevoerd, er ontstaat hierdoor een versnipperd landschap. Op de hoogte zijn van verschillende initiatieven is al een eerste stap, maar samenwerken gaat verder en biedt ook kansen zoals elkaar versterken, gezamenlijk zaken aan te pakken, gezamenlijk te communiceren, en te werken van fundamentele kennis naar implementatie.

Vertrouwen vormt een belangrijke basis voor samenwerking. Partijen moeten elkaar actief opzoeken en de ruimte ervaren en voelen om open zaken te delen. Een integraal overleg kan hierin een belangrijke rol spelen. Hier kunnen thema's die spelen, en kansen die er zijn worden gedeeld. Het is belangrijk dat partijen open kunnen spreken over verschillende rollen van partijen en ook over onzekerheden.

Om tot implementatie en daadwerkelijke impact te komen, is een meer thematische (onderzoeks)programmering over de verschillende Technology Readiness Level (TRL)-niveaus heen belangrijk, zodat versnippering wordt tegengegaan en projecten en kennisopbouw elkaar in samenwerking kunnen versterken. Collectieve samenwerking tussen gemeenten, bijvoorbeeld via City Deals, en een integrale aanpak op lokaal, regionaal en nationaal niveau zijn hierbij essentieel. Op de middellange termijn ligt de focus op meer samenwerking en afstemming tussen LVVN (KIA LWV) en VWS (KIA GZ), collectieve samen-

werking tussen gemeenten en een goed verbonden meerlagig (lokaal, regionaal, nationaal) beleid. Op de lange termijn is het cruciaal dat stakeholders werken aan een gezamenlijke integrale aanpak, waarin inhoudelijke thema's, financieringsstromen en verantwoordelijkheden expliciet met elkaar worden verbonden en door domeinen en organisatiegrenzen heen worden afgestemd. Door niet langer verkokerd per thema, regeling of organisatie te opereren, maar op basis van een gedeelde visie en gezamenlijke programmering, kunnen partijen hun inspanningen beter op elkaar laten aansluiten en ontstaat een continu proces richting implementatie en impact

dat door de verschillende partijen wordt gedragen. Daarnaast is een duidelijk en publiek commitment van alle betrokken stakeholders noodzakelijk: publieke, private en kennisinstellingen committeren zich openlijk aan een gezamenlijk doel en maken zichtbaar welke concrete bijdrage zij leveren aan de transitie. Door dit commitment openbaar te maken, bijvoorbeeld via gezamenlijke verklaringen, gedeelde doelstellingen en transparante rapportage, worden partijen aanspreekbaar op hun rol, neemt wederzijds vertrouwen toe en groeit de legitimiteit om middelen en beleid structureel in lijn te brengen met de gezamenlijke transitieagenda.

3 Instrumentarium

Voor een versnelling naar een duurzame en gezonde samenleving wordt gevraagd om meer projecten en initiatieven die bijdragen aan een verandering in keuzegedrag en voedselomgeving. Passende financierings- en beleidsinstrumenten zijn hiervoor essentieel.

Op het gebied van onderzoek zorgt het huidige financieringsinstrumentarium voor versnippering en verkokering van projecten en initiatieven. Een krachtig instrumentarium vraagt om thematische programma's waarin projecten elkaar versterken en de hele keten van idee tot opschaling wordt verbonden, van fundamenteel tot praktisch en vice versa.

Beschikbare subsidies en financiële middelen zijn momenteel sterk gefocust op de lagere TRL-niveaus, dat wil zeggen dat het zwaartepunt met betrekking tot beschikbaarheid van financiële middelen ligt bij meer fundamenteel onderzoek. Daarnaast blijkt dat multidisciplinaire samenwerking wordt belemmerd doordat verschillende financieringsstromen per type kennisinstelling lopen, waardoor hogescholen, universiteiten, MBO scholen en TO2instituten niet vanzelfsprekend gezamenlijk kunnen deelnemen aan dezelfde calls. Ook ontbreekt er vaak afstemming tussen subsidie-instanties, wat leidt tot versnippering en minder effectieve inzet van middelen. Een mogelijke oplossingsrichting is om te werken met thematische programmering, waarbij de weg van kennisontwikkeling naar toepassing flexibeler en dynamischer wordt ingericht. Dit hoeft niet in een lineaire keten te gebeuren: toegepast onderzoek kan fundamenteel onderzoek voeden en omgekeerd, zodat door de TRL niveaus heen beweging mogelijk is en innovatie sneller richting implementatie kan

worden gebracht. In thematisch programmeren over TRL niveaus heen zal meer aandacht moeten zijn voor flexibelere voorwaarden voor deelnemende (multidisciplinaire) partijen, structurele kennisdeling en het verplicht testen van richtlijnen, adviezen en tools in de praktijk, met een stevige verankering van implementatie, monitoring en effectevaluatie. Het instrumentarium moet ook aansluiten bij de doelstelling (impact) die men wil bereiken (bijvoorbeeld: TKI-PPS subsidies lijken niet het meest geschikte instrument om projecten van de grond te krijgen op keuzegedrag en voedselomgeving, gezien uitdagingen met lange-termijn commitment van partijen en de vaak beperkte meerwaarde voor het bedrijfsleven).

Duurzame en gezonde voeding valt als thema vaak tussen wal en schip, ook binnen de huidige financieringsstructuur. Zo wordt 'voeding en duurzaamheid' doorgaans ondergebracht bij subsidieregelingen van TKI Agri & Food en TKI Tuinbouw & Uitgangsmaterialen (LVVN / KIA Landbouw Water Voedsel), terwijl

'gezondheid' vooral aansluiting vindt bij TKI Life Sciences & Health en ZonMW (VWS / KIA Gezondheid en Zorg). Om thematische programmering op dit snijvlak te versterken, is het belangrijk dat cross-over samenwerkingen tussen deze financieringsinstanties worden geborgd en verder worden bevorderd, zoals de afgelopen jaren al is gestimuleerd vanuit de Roadmap Voeding, Gezondheid en Leefomgeving.

Wettelijke en juridische beleidsinstrumenten ontbreken (tot nu toe) vaak, wat het voor overheidsinstanties zoals provincie en gemeentes lastig maakt om op een coöperatieve wijze samen met alle stakeholders de transitie te maken naar een duurzame en gezonde voedselomgeving. Ook zijn gemeentelijke sturingsinstrumenten voor de voedselomgeving en structureel gefinancierde educatie over gezonde en duurzame voeding essentieel om beleidsinstrumenten effectiever en duurzamer te maken. Hierbij geldt dat afstemming van beleidsdoelen en middelen op verschillende niveaus (lokaal, regionaal en nationaal) de instrumenten veel effectiever kan maken.

4 Kennisopbouw

Versnelling richting gezonde en duurzame voedselkeuzes vraagt om een integrale benadering waarin gedragsverandering, voedselomgeving en kennisontwikkeling samenkomen. Interventies die zich uitsluitend richten op individuele motivatie blijken onvoldoende wanneer de omgeving ongezonde en niet-duurzame keuzes blijft faciliteren. Effectieve aanpakken combineren daarom gedragsinterventies met systeem- en omgevingsmaatregelen, zoals prijsprikkels, aanpassen van de standaardkeuze, aanbodregulering en normstelling, zodat gezond en duurzaam gedrag structureel wordt ondersteund.

Effectieve interventies houden ook rekening met sociale en culturele mechanismen, zijn overdraagbaar tussen contexten (thuis, werk, horeca) en stimuleren positieve spill-over effecten. Het koppelen van motivatie aan vaardigheidsontwikkeling vergroot de kans op bestendiging van gedrag. Inzicht in wat werkelijk werkt vraagt om langlopend, real-life onderzoek met objectieve gedragsdata en herhaalde metingen, en om gedifferentieerde strategieën afgestemd op doelgroep, levensfase en transitiestadium. Dit alles onderstreept de noodzaak van programmatische, thematisch samenhangende kennisopbouw die doelgericht toewerkt naar maatschappelijke impact, in plaats van losse, geïsoleerde projecten.

De klassieke indeling van onderzoek naar toepassing is Research & Development. Een meer verfijnde indeling is het model van de Technology Readiness Level (TRL) niveaus. Een aanname die veel gehoord wordt daarbij is dat onderzoek zich beweegt van lagere TRL-niveaus naar hogere TRL-niveaus. De vraag is of deze

aanname correct is bij complexe onderwerpen als consumentengedrag en het werken aan een gezondere voedselomgeving. Nieuwe inzichten en onderzoeksvragen kunnen namelijk ook uit een hogere TRL komen en logischerwijs zou het onderzoek dan ook op dat TRL-niveau moeten starten. De uitkomsten van het onderzoek kunnen vervolgens nieuwe vragen oproepen, ook voor lagere TRL niveaus. Dit soort bewegingen tussen TRL-niveaus vraagt om een goede samenwerking van zowel de financiers van het onderzoek, als de onderzoekers en kennisinstellingen die werken aan deze vraagstukken. De uitkomsten

van het onderzoek, zeker bij thema's als consumentengedrag en de voedselomgeving, kunnen ook leiden tot vragen voor andere expertises.

Versnelling naar gezonde en duurzame voedselkeuzes vereist samenwerking tussen disciplines en/of een multidisciplinaire aanpak. In programmatisch, thematisch onderzoek worden gedragsverandering, systeem- en omgevingsinterventies en kennisontwikkeling gecombineerd en kan onderzoek dynamisch tussen TRL-niveaus bewegen om de doelen te bereiken.

5 Aanbevelingen

Uit deze verschillende lijnen volgen meerdere mogelijke aanbevelingen. Hieronder hebben we een selectie gemaakt van relevante en concrete aanbevelingen om direct mee aan de slag te kunnen.

Aanbevelingen	Acties	Concrete voorbeelden
1 Maak een nationale strategische voedselagenda	- Betrek verschillende stakeholders - Zet een visie neer met duidelijke stip op de horizon - Zorg voor een goede balans in ambitieuze en haalbare doelen - Expliciet vastleggen rollen en verantwoordelijkheden - Borgen implementatie en opschaling - Faciliteer samenhangend beleid op lokaal, regionaal en nationaal niveau	- Organiseer een bijeenkomst met stakeholders (publiek, privaat, kennisinstellingen) om gezamenlijk tot een (eerste aanzet van een) nationale voedselagenda te komen - Zoek samenwerking en /of koppeling met vergelijkbare initiatieven (bijvoorbeeld Gezonde Voedselomgeving - de Gezonde Generatie, HOME - Next Food Collective, Richtlijn Gezondere Eetomgevingen - Voedingscentrum, etc)
2 Geef een orgaan mandaat en richting om gezondheid en duurzaamheid echt te verbinden	- Geef een relevant orgaan mandaat en richting - Faciliteer met financiële middelen - Borg representatie relevante stakeholders (bijv. LVVN, VWS, FUNDERS (TKI, SIA, NWO, RVO), kennisinstellingen)	- Commitment stakeholders vastleggen - Concrete rolverdeling - Financiële vergoeding voor inzet vanuit nationale voedselagenda?
3 Zorg voor lange termijnbeleid door (een) voedselwet(ten) te implementeren	- Opstellen (nieuwe) wetten door overheid in het kader van de nationale voedselagenda (nationaal publiek belang) - Uitvoer en implementatie van wetten door publieke partijen - Voorbeeldfunctie en naleven wetten door aanpassingen in voedselaanbod door private partijen	- BTW verlaging groente/fruit - Suikertax - Regelgeving locaties fastfood ketens, etc
4 Zorg voor verbinding tussen fundingorganisaties zodat projecten elkaar versterken en waar mogelijk kunnen opvolgen – thematisch programmeren	- Creëer duidelijke samenwerking en financieringsmodellen voor publieke en private partijen - Maak samenwerking tussen verschillende kennisinstellingen makkelijker (MBO, HBO, universiteit) - Borg en bevorder (cross-over) samenwerkingen tussen financieringsinstanties op relevante thema's - Doel/impact mbt gezond en duurzaam keuzegedrag consument laten aansluiten bij instrumentarium (in plaats van andersom)	- Creëer een open platform/database voor structurele kennisdeling van projecten (projectsamenvatting, contactpersoon en eindrapportage) vanuit verschillende fundingorganisaties en instrumentarium, idealiter geclusterd op thema - Inventariseer waar cross-over samenwerkingen op korte termijn mogelijk zijn en op welk prioritair thema dat past bij instrumentarium
5 Maak instrumentaria meer flexibel om barrières te overkomen	- Publieke partijen minder grote bijdrages en minder lange termijn commitment - Private partijen meer concrete waardevolle output die aansluit bij eigen plannen - Pre-competitieve fundamentele basis van een programma/project aangevuld met concrete organisatie-specifieke casussen/pilots - Faciliteer cross-over samenwerkingen	- Aanpassen voorwaarden subsidieaanvragen om multidisciplinaire samenwerkingen te bevorderen - Verplicht publieke en/of private partijen om een eindevaluatie met om toepassingsmogelijkheden en/of vervolgonderzoek te verkennen (rapporteren) - Uitzetten gezamenlijke cross-over calls vanuit juiste instrumentarium

6 Eindconclusie

De inzichten in kansen en de daaraan gekoppelde aanbevelingen en adviezen leiden tot de volgende conclusies:

- Er is grote behoefte aan een gezamenlijke strategische Voedselagenda, die breder gaat dan de (primaire) productie en aanbod van voedsel, maar juist ook het keuzegedrag van consumenten expliciet meeneemt (raakt zowel LVVN als VWS). Een gezamenlijke agenda **met eigenaarschap** kan helpen om dingen concreet en in gezamenlijkheid van de grond te krijgen en hiermee tot impact te komen richting een duurzamere en gezondere samenleving.
- Om tot implementatie en dus impact te komen, wordt geadviseerd om te bewegen naar een meer thematische (onderzoeks-)programmering over de TRL-niveaus heen. Zo wordt versnippering tegengegaan en kunnen projecten en kennisopbouw elkaar, **in samenwerking**, versterken. Ook kan zo worden gezorgd dat kennisopbouw daadwerkelijk tot implementatie leidt en de volgende stap richting impact wordt gezet.
- Bij de verdere **kennisopbouw** is het belangrijk om fundamenteel onderzoek en toepassing beter met elkaar te verbinden en actief te zoeken naar manieren om de impact te vergroten. Dat betekent een verschuiving van individuele naar systeeminterventies en van silodenken naar een geïntegreerde aanpak. In plaats van losse projecten is er behoefte aan **programma-tische, thematisch samenhangende kennisopbouw** die doelgericht naar een duidelijk einddoel toewerkt.

- Een krachtig **instrumentarium** vraagt om thematische programma's waarin projecten elkaar versterken en de hele keten van idee tot opschaling wordt verbonden, van fundamenteel tot praktisch. Dit betekent flexibeler voorwaarden, structurele kennisdeling en het verplicht testen van richtlijnen, adviezen en tools in de praktijk, met een stevige verankering van implementatie, monitoring en effectevaluatie. Ook zijn gemeentelijke sturingsinstrumenten voor de voedselomgeving en structureel gefinancierde educatie over gezonde en duurzame voeding essentieel om beleidsinstrumenten effectiever en duurzamer te maken

Momenteel wordt gekeken naar concrete mogelijkheden voor een vervolg op dit REK project en de benodigde acties, inclusief de veelgehoorde roep om eigenaarschap. Er wordt een gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd in 2026, waarin het REK team samen met bestuur en coördinatieteam van de Roadmap Voeding Gezondheid Leefomgeving en andere relevante stakeholders (zoals bv Voedingscentrum) de mogelijkheden voor vervolg verder gaat verkennen (er wordt bijvoorbeeld gedacht aan het opstellen van een strategische voedselagenda).

Gerelateerd aan dit REK project zijn recentelijk ook 2 belangrijke documenten naar buiten gebracht met toekomstvisies voor een gezonder en duurzamer voedselaanbod en voedselsysteem, te weten Rapport Wennink en de bijbehorende Projectvoorstellen (Food2040, december 2025) en Manifest – NL Voedselsysteem 2050 (november 2025). Food2040 is met name gericht op de mogelijke bijdrage van biotechnologie, procestechnologie, AI en digitalisering aan de missie 'op weg naar gezondere en meer duurzame voeding'. Hierin worden consumentengedrag en de

voedselomgeving niet of nauwelijks meegenomen. Recentelijk is ook het Manifest – NL Voedselsysteem 2050 opgesteld door brede coalitie van leiders uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en belangenorganisaties. Zij roepen daarin het toekomstige kabinet op om samen te werken aan een stabiele koers voor het Nederlandse voedselsysteem dat bijdraagt aan brede welvaart, gezondheid en duurzaamheid, en deze koers te verankeren in een op te richten Regieorgaan Voedselsysteem. Zo'n regieorgaan moet zorgen voor effectieve samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties en borgt samenhang, uitvoering en innovatie binnen het Nederlandse voedselsysteem. Ook een verandering in consumentengedrag en voedselomgeving wordt genoemd in dit manifest, maar daar ligt niet per se de nadruk. De strategische Voedselagenda die zou kunnen voortvloeien uit dit REK project, zou kunnen vallen binnen of aansluiten bij het Regieorgaan Voedselsysteem, zodat consumentengedrag en voedselomgeving daarin goed worden meegenomen en vertegenwoordigd door de juiste stakeholders.

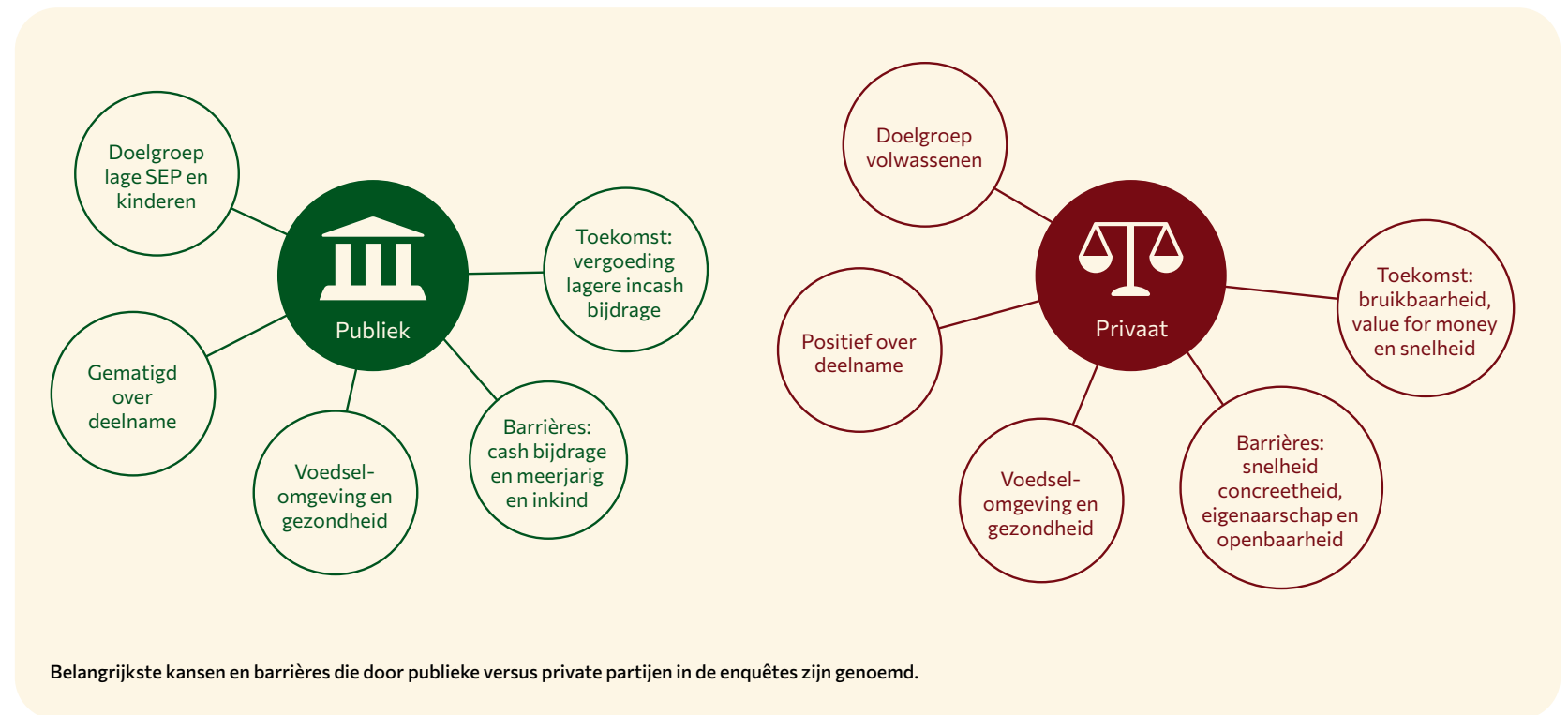
7 Uitgevoerde activiteiten en analyses

7.1 Enquêtes (bijlage A)

Aan bovenstaande aanbevelingen en conclusies liggen diverse activiteiten en analyses ten grondslag, waaronder enquêtes, deskstudies en gesprekken met relevante stakeholders. Deze zijn samengevat in dit rapport; aanvullende details zijn opgenomen in de bijlagen A, B en C.

Voor het in beeld krijgen van kansen en belemmeringen om gezamenlijke (publiek-private) initiatieven en projecten van de grond te krijgen, is er een uitgebreide enquête uitgezet. Dit is separaat gedaan onder publieke instellingen, zoals gemeentes, provincies, allianties, etc, als ook onder private partijen, met name bedrijven die actief zijn in de voedingsmiddelenindustrie, catering en retail. De samenvatting van de bevindingen zijn te vinden in onderstaand figuur. Vergelijkingen zijn gebaseerd op een kwalitatieve subjectieve interpretatie. De resultaten duiden op verschillende trends. Samengevat geven de interviews aan dat er binnen de huidige instrumentaria kansen voor meer samenwerking en projectgestuurde impact liggen. In principe herkennen alle partijen het belang en de noodzaak voor de maatschappelijke vraagstukken. Publieke en private partijen hebben verschillen belemmeringen en gekoppelde kansen. Voor publieke partijen is het bijvoorbeeld belangrijk meer flexibel te zijn in meerjarige bijdrage en financiering (in-cash en inkind bijdrage). Lange-termijn commitment is voor deze partijen ingewikkeld. Voor private partijen is het heel belangrijk dat de projecten meerwaarde voor het bedrijf genereren en snel tot concreet toepasbare resultaten leiden. Ook het eigenaarschap is voor deze partijen een issue. Al met al liggen er binnen het

huidige instrumentarium kansen voor meer projecten met bijbehorende impact. Dit vraagt wel aanpassingen in de flexibiliteit van het instrumentarium (bv. flexibelere voorwaarden voor deelnemende (multidisciplinaire) partijen, meer mogelijkheden voor 'doorgroei' naar hogere TRL-projecten, cross-over projecten).

7.2 Deskstudies (bijlage B)

- I Lange termijn gedragsverandering
- II Voedselomgeving
- III Financiële instrumenten

Deskstudies zijn uitgevoerd om in kaart te brengen wat de huidige stand van zaken is op de thema's '**Lange termijn gedragsverandering**' (I) en '**Voedselomgeving**' (II). Er is voor deze thema's gekozen omdat zij illustratief zijn voor de vragen en problemen die in dit programma zichtbaar zijn. In de deskstudies zijn de volgende punten meegenomen; doelgroep, lokale/regionale/nationale projecten en initiatieven, instrumentarium en eigenaarschap.

Ook is er gekeken wat de behoeftes en kansen zijn om op deze thema's een versnelling te maken richting 'Impact' op een duurzamere en gezondere samenleving. De samenvatting van deze deskstudies, inclusief de huidige situatie en behoeftes, is te vinden in de figuur op deze pagina.

Er komen een aantal relevante lijnen uit naar voren: het huidige onderzoek is versnipperd, er is behoefte aan meer systeem-niveau-onderzoek en aan implementatieonderzoek, maar ook samenhang daartussen. Dit vraagt om een gerichtere aanpak met een toekomstgerichte visie, waarin niet alleen op individueel niveau maar vooral op een hoger niveau wordt nagedacht over gewenste veranderingen, benodigde kennis en de toepassing daarvan.

Het overzicht geeft inzicht in de huidige situatie en de belangrijkste stappen die nodig zijn voor de deskstudies: lange termijn consumentengedrag en gezonde voedselomgeving.

Lange termijn consumentengedrag

Van een huidige focus op korte termijn en makkelijke interventies in versnipperde initiatieven, naar:

- Lange termijn en real-life research
- Standaardisatie (meetinstrumenten, landen, producten)
- Van individu naar systeem (van individuele nudges naar structurele interventies)
- Emotionele, sociale & culturele factoren meenemen

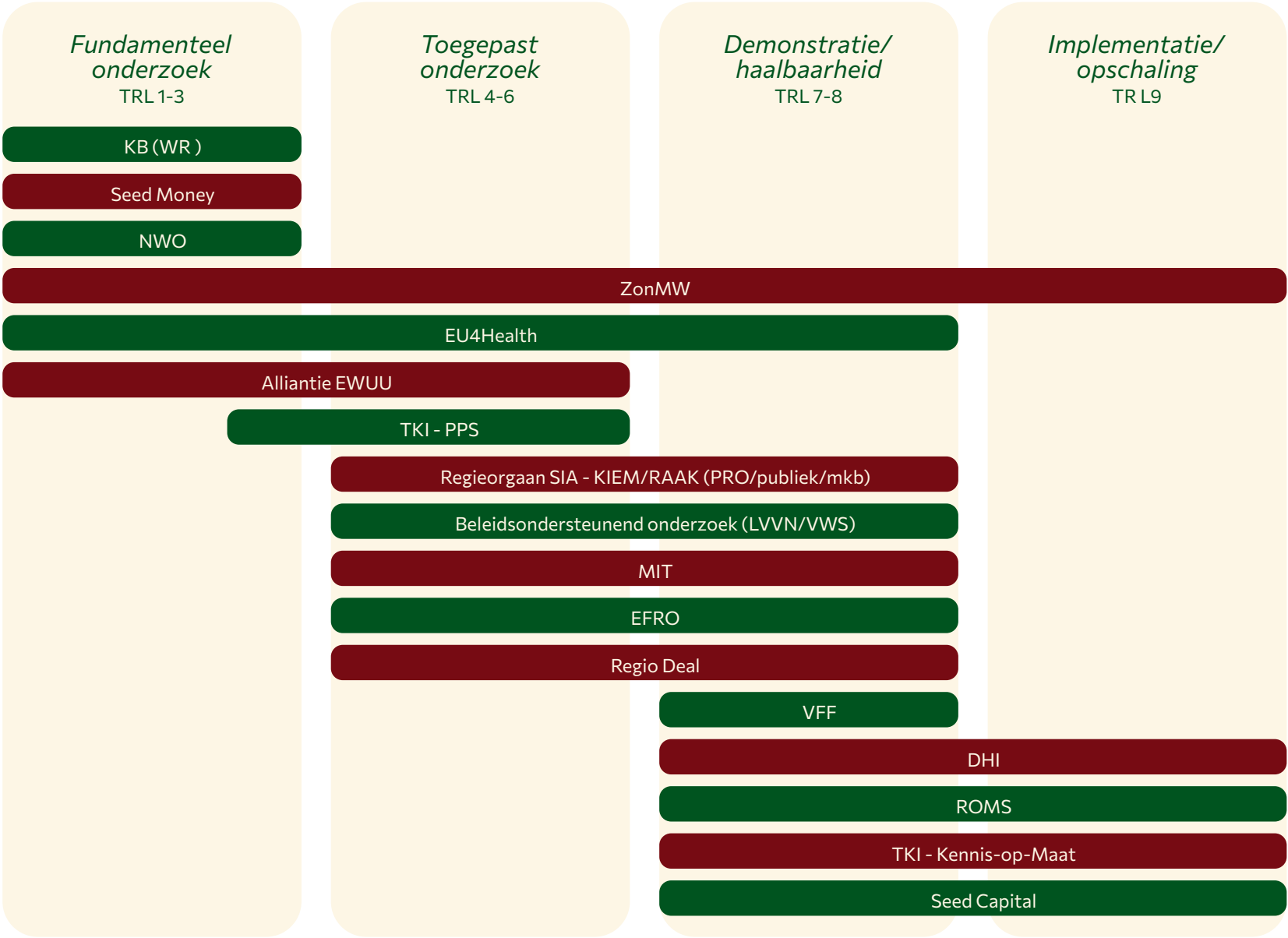

Gezonde voedselomgeving

Van grote gezondheidsverschillen, aanbod fast-food neemt alleen maar toe, naar:

- Meer en beter juridisch instrumentarium (meer wettelijke regulering en mogelijkheden voor gemeentes en provincie)
- Samenhangend beleid en integrale aanpak, in plaats van silo denken en handelen
- Ondersteuning bij toepassing bestaande tools (er is heel veel, implementatie en praktische toepasbaarheid nog te veel een uitdaging)

Aangezien ook het **financiële instrumentarium (III)** een grote rol speelt in de uiteindelijke uitrol van initiatieven en projecten en dus ook de uiteindelijke versnelling naar impact, is er binnen het project ook een deskstudie uitgevoerd om een overzicht te krijgen van het huidige instrumentarium gelinkt aan TRL niveau's, zie figuur hiernaast. Belangrijkste conclusies zijn hier dat 1) Het zwaartepunt van subsidies (en dan met name financiële middelen) voor onderzoek ligt bij lagere TRLs, 2) Mogelijkheden voor multidisciplinaire samenwerking nu beperkt zijn omdat verschillende financieringsstromen voor verschillende instituten zijn (bv. hogeschool, universiteit en TO2 instituten kunnen niet vanzelfsprekend allen meedoen aan een call vanuit NWO/ZonMW, SIA, KB, KOM), en 3) Afstemming tussen subsidie-instanties vaak ontbreekt. Een oplossingsrichting kan zijn om van innovatieve kennis tot implementatie te komen op relevante thema's (denk aan thematisch programmeren). Dit hoeft niet perse in een rechtlijnige keten maar kan ook flexibeler en dynamischer door de TRL niveaus bewegen (toegepast onderzoek kan ook fundamenteel onderzoek voeden, en andersom).

Schematisch overzicht met belangrijkste financiële instrumentarium voor Consumenten keuzegedrag en Voedselomgeving. Overzicht van de afkortingen en de links voor deze en meerdere subsidieregelingen zijn te vinden op de volgende bladzijde.

Links voor subsidieregelingen

[Subsidie- en financieringswijzer](#) | RVO.nl

1 Fundamenteel onderzoek

- [Financieringslijnen](#) | NWO
- [Met kennis werken aan een goede gezondheid voor iedereen](#) | ZonMw
- [Kennisbasis onderzoek \(KB\)](#) - WUR
- [Challenging Future Generations](#) - Eindhoven University of Technology, Wageningen University & Research, Utrecht University and University Medical Centre Utrecht are complementary in knowledge and talent and work together to contribute to societal transitions
- [Subsidieaanvraag](#) - Samenwerkende GezondheidsFondsen
- [EU4Health 2021-2027: een visie op een gezondere Europese Unie](#) - Public Health
- [Cofinanciering](#) - Topsector Agri & Food (Seed Money)
- [Nationaal Groeifonds](#)

2 Toegepast onderzoek

- [Cofinanciering](#) - Topsector Agri & Food (PPS)

NB. In deze PPS regeling stond in 2025 de volgende uitzondering: In afwijking van bovenstaande zijn in specifieke gevallen de volgende uitzonderingen mogelijk: 5 1. Voorstellen met een sterke maatschappelijke oriëntatie of grote collectieve aanpak, plus een vooralsnog beperkt direct belang van marktpartijen (er gloort geen businessmodel aan de horizon) onder strikte voorwaarden in aanmerking voor 70% financiering uit WR- of TO2-capaciteit. De inzet van PPS-subsidie van TKI A&F en T&U is

uitgesloten van deze uitzondering. Voor indiening onder de afwijkende financieringsverhouding is goedkeuring nodig van het ministerie van LVVN, dan wel IenW.

- [Overzicht financieringen \(SIA\)](#)
- [Agenda Stad - Home](#) (City Deals; verbindende partij, verstrekt meestal niet zelf subsidie)
- [Regio Deals](#) | RVO.nl
- [MIT subsidieregeling 2024](#) - Innovatiesubsidie MKB - Subsidiebureau Nederland
- [Wat kun je als ondernemer met de EFRO-subsidie?](#) - Ondernemen.nl

3 Demonstratie / haalbaarheid

- [MIT subsidieregeling 2024](#) - Innovatiesubsidie MKB - Subsidiebureau Nederland
- [Cofinanciering](#) - Topsector Agri & Food
- [Agenda Stad](#)
- [Regio Deals](#) | RVO.nl
- [Wat kun je als ondernemer met de EFRO-subsidie?](#) - Ondernemen.nl
- [ROM's](#) – De regionale ontwikkelingsmaatschappijen in Nederland
- [Vroegefasefinanciering \(VFF\)](#) | RVO.nl
- [DHI-subsidieregeling](#) | RVO.nl
- [Zuid-Holland / MKB-vouchers Campussen en Fieldlabs](#) (1.1.PZH.8)

4 Implementatie / opschaling

- [Seed Capital: Totaaloverzicht fondsen](#) | RVO.nl
- [Welke subsidies zijn er voor innovatie?](#) - MKB Servicedesk

- [Ondersteuning voor midden- en kleinbedrijf \(mkb\)](#) | Ondernemen en innovatie | Rijksoverheid.nl
- [ROM's](#) – De regionale ontwikkelingsmaatschappijen in Nederland
- [Cofinanciering](#) - Topsector Agri & Food (KoM)

Afkortingen

KB:	Kennisbasisonderzoek
WR:	Wageningen Research
NWO:	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
ZonMW:	fusie tussen ZorgOnderzoek Nederland (ZON) en het gebiedsbestuur Medische Wetenschappen (MW) van NWO
EWUU:	Eindhoven University of Technology, Wageningen University & Research, Universiteit Utrecht en Universitair Medisch Centrum Utrecht
TKI:	Topconsortium voor Kennis en Innovatie
LVVN:	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
VWS:	ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
MIT:	MKB-innovatiestimulering Regio en Topsectoren
EFRO:	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
VFF:	Vroegefasefinanciering
DHI:	Demonstratieprojecten, Haalbaarheidsstudies en Investeringsvoorbereidingsprojecten
ROMS:	Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen

7.3 Interactieve bijeenkomsten stakeholders (bijlage C)

I Bijeenkomst publiek en private partijen en kennisinstellingen

In een gezamenlijke bijeenkomst met geselecteerde private en publieke partijen (en het REK team zelf als vertegenwoordigers van kennisinstellingen) hebben we de tussentijdse uitkomsten van de enquêtes en de deskstudies die we hebben uitgevoerd voorgelegd en getoetst bij deze partijen. Daarnaast hebben we samen vooruitgekeken naar mogelijke oplossingsscenario's om gezamenlijke initiatieven en onderzoeken op maatschappelijk relevante thema's te bevorderen. In deze bijeenkomst zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen, met daaraan gekoppeld de belangrijkste conclusies:

- **Het maatschappelijke thema:**
 - Food & Health valt vaak tussen wal en schip bij ministeries. VWS (Health Holland / TKI LSH) vs LVVN (TKI A&F en T&U).
 - Binnen de City Deal worden er ook verschillende initiatieven ontplooid. De City deal loopt echter in 2027 af, en onduidelijk is of en hoe dit wordt doorgezet. Mooie doelstelling als het een landelijke beweging zou worden met voldoende slagkracht.
 - Heeft de burger nu wel echt een keuze als het gaat om voedsel? Marketing en de voedselomgeving zijn nu niet/nauwelijks gericht op duurzaam en gezond.
 - Interventies zijn vaak gericht op individueel niveau, niet op systeemniveau.

- Vroege educatie op dit thema is belangrijk voor kinderen (kennis, weerbaarheid) en latere implementatie.
- Normeren naar duurzaam en gezond eten is nodig, maar hoe verander je de norm?

- **Aandacht voor implementatie, inclusief monitoring en effect evaluatie.** Er lijkt nu geen goed instrumentarium voor implementatie: projecten stoppen te vroeg waardoor het alleen maar losse projecten blijven. Denk aan meer programmatisch denken en werken, en integraal samenwerken. Hoe opschaling financieren?
- **Voorwaarden voor een ideaal project:**
 - Eigenaarschap; er is gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de resultaten en de opvolging;
 - 'Bestaansrecht' van elke partij; vertrouwen/begrip voor elkaar is key (publiek, privaat, kennisinstellingen);
 - Kennisdisseminatie goed verankeren in het project; zichtbaarheid partijen;
 - Sneller naar implementatie (agile approach; gaandeweg leren); aandacht voor vertaalbaardheid naar de praktijk;
 - Gebruik maken van bestaande kennisbasis (incl. afgeronde en lopende projecten en initiatieven).
- **Duur van een project:** langdurige projecten kunnen een belemmering zijn voor commitment ivm elke 4 jaar een ander bestuur (overheid, provincie, gemeente) en te lange termijn voordat resultaten komen (met name voor private partijen).

- **Onafhankelijkheid:** voor samenwerking in projecten is het belangrijk dat het pre-competitief onderzoek is en de zorg wordt weggenomen dat als een publieke partij geld in brengt, je dan niet indirect een private partij financiert.

De input uit deze interactieve bijeenkomst is meegenomen in de aanbevelingen.

II Reflectie financiële regieorganen

In gezamenlijke online-bijeenkomsten hebben we de resultaten van de enquêtes en deskstudies voorgelegd en getoetst bij vertegenwoordigers van onderzoeksprogramma's/financieringsorganen, zoals TKI's (A&F, T&U, LSH) en Regieorgaan SIA*. Daarnaast hebben we samen met deze partijen gekeken naar de mogelijke (flexibele, structurele en alternatieve) financieringsmogelijkheden die zij momenteel zien om onderzoeken op maatschappelijk relevante thema's te bevorderen.

Deze gesprekken brachten wederom het belang van meer verbinding tussen de financieringsstromen, eigenaarschap van de problematiek en flexibiliteit in het instrumentarium naar voren.

** Uitnodigingen zijn ook verstuurd naar vertegenwoordigers van NWO, ZonMW en RVO, maar gezien de drukte aan het einde van het jaar is het niet meer gelukt om hen apart te spreken.*

Dank aan iedereen die heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit rapport 'Samen impact maken: duurzaam en gezond eten voor & door iedereen'.

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

HAS
green
academy